

پیشگیری و مبارزه با فساد
۲. راهبردهای قوه مقننه در پیشگیری از وقوع فساد

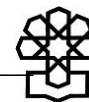
معاونت پژوهش‌های اقتصادی
دفتر: مطالعات اقتصاد بخش عمومی

کد موضوعی: ۲۳۰
شماره مسلسل: ۱۵۹۳۷
تیرماه ۱۳۹۷

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۱	مقدمه
۲	قواعد محوری حاکم بر تدوین راهبردها
۴	راهبردها
۵	راهبرد ۱. شفاف‌سازی فرآیند تصمیم‌گیری شوراها و کمیسیون‌ها
۷	راهبرد ۲. ارتقای کارآیی نهاد قضایی در پیشگیری و مبارزه با فساد
۹	راهبرد ۳. مدیریت تعارض منافع
۱۱	راهبرد ۴. ارتقا انضباط مالی دولت و پیشگیری از تخصیص غیربهبینه منابع
۱۳	راهبرد ۵. سالم‌سازی فعالیت‌های اقتصادی
۱۵	راهبرد ۶. ارتقا نقش نهادهای مدنی و عمومی در پیشگیری و مبارزه با فساد
۱۷	راهبرد ۷. تعامل و همکاری با نهادها و سازمان‌های بین‌المللی در راستای اهداف کنوانسیون مبارزه با فساد
	راهبرد ۸. بهبود عملکرد دستگاه‌های نظارتی در راستای حاکمیت قانون و نظام‌مند کردن رویه‌های کنترل و
۱۹	ارزیابی
۲۱	راهبرد ۹. نهادینه‌سازی فرهنگ شفافیت، سلامت و عدالت
۲۳	جمع‌بندی و اولویت‌بندی اقدامات پیشنهادی به مجلس در پیشگیری و مبارزه با فساد در کوتاه‌مدت
۲۵	منابع و مآخذ

پیشگیری و مبارزه با فساد ۲. راهبردهای قوه مقننه در پیشگیری از وقوع فساد

چکیده

مسئله فساد و نحوه مبارزه با آن مبتلابه همه جوامع و کشورهاست. مجلس شورای اسلامی براساس رسالت خطیر خود به‌عنوان نهاد تقنین کشور و شأن نظارتی خود در تلاش بوده است نسبت به فساد و لزوم مقابله با آن حساس باشد و موجبات پیشگیری قاعده‌مند و مبارزه قاطع با آن را فراهم آورد. راهبردهای ۹گانه مطرح شده در این گزارش با هدف ایفای نقش مجلس شورای اسلامی علیه فساد پیشنهاد شده است که عبارتند از: شفاف‌سازی فرآیند تصمیم‌گیری شوراها و کمیسیون‌ها؛ ارتقای کارآیی نهاد قضایی در پیشگیری و مبارزه با فساد؛ مدیریت تعارض منافع؛ ارتقای انضباط مالی دولت و پیشگیری از تخصیص غیربهبینه منابع؛ سالم‌سازی فعالیت‌های اقتصادی؛ ارتقای نقش نهادهای مدنی و عمومی در پیشگیری و مبارزه با فساد؛ تعامل و همکاری با نهادها و سازمان‌های بین‌المللی در راستای اهداف کنوانسیون مبارزه با فساد؛ بهبود عملکرد دستگاه‌های نظارتی در راستای حاکمیت قانون و نظام‌مند کردن روبه‌های کنترل و ارزیابی؛ نهادینه‌سازی فرهنگ شفافیت، سلامت و عدالت.

با توجه به وضعیت کنونی کشور و کارکردهای قوه مقننه، جهت توفیق در امر پیشگیری قاعده‌مند و مبارزه قاطع با فساد، تحقق هر یک از راهبردها در قالب چهار حوزه تقنینی، نظارتی، اجرایی و ترویجی پیشنهاد شده است که مشتمل بر تعداد ۱۳۰ سیاست می‌باشد. شایان ذکر است که با توجه به پیچیدگی و عمق مسائل حوزه سیاستگذاری علیه فساد، سیاست‌های عملیاتی و در توان و حدود اختیارات مجلس شورای اسلامی پیشنهاد شده است.

مقدمه

اجرای برنامه‌ها و سیاست‌های پیشگیری و مبارزه با جرم و فساد (به‌خصوص فساد اقتصادی) در هر کشوری به همکاری حوزه‌های مختلف تصمیم‌گیری، قانونگذاری، اجرایی، نظارتی و قضایی نیازمند است. همکاری قاعده‌مند و سیستماتیک حوزه‌های مذکور است که می‌تواند پیوندها و انگیزه‌های ارتکاب جرائم را تضعیف کرده و باعث توفیق در امر پیشگیری نظام‌مند از وقوع جرائم شود. اگر قوای سه‌گانه و دستگاه‌های حاکمیتی را کنشگران اصلی عرصه و نظام پیشگیری و مبارزه با فساد بدانیم، سؤال این است که هر یک از کنشگران دارای چه کارکردهایی هستند و در هر برهه زمانی،

چگونه و به چه نحو باید از این کارکردها در راستای پیشگیری قاعده‌مند از جرائم اقتصادی و مفساد بهره بگیرند. در ادامه سلسله‌گزارش‌های پیشگیری و مبارزه با فساد با تکیه بر ذخیره دانایی به‌دست آمده از فراتحلیل کیفی مطالعات فساد^۱، این گزارش درصدد تبیین و تحلیل پدیده فساد در کشور و پیشنهاد راهبردها و سیاست‌ها برای مجلس شورای اسلامی برآمده است.

قواعد محوری حاکم بر تدوین راهبردها

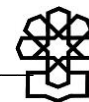
تدوین راهبردها بر چندین قاعده و اصل استوار است:

۱. مجلس شورای اسلامی به‌طور عام دارای کارکردهای متنوعی از قبیل مشروعیت‌بخشی، نمایندگی، سیاستگذاری، قانونگذاری، نظارت، مدیریت تعارض منافع، دخالت در انتصابات مقامات مختلف، بسیج افکار عمومی و جلب حمایت عمومی در اجرای سیاست‌های نظام تدبیر امور می‌باشد. آنچه اهمیت دارد هماهنگی، سازگاری و هم‌افزایی اقدامات قوه مقننه مبتنی بر کارکردهای مذکور است. لذا با توجه به این کارکردها و همچنین وضعیت نظام پیشگیری و مبارزه با فساد، سیاست‌های پیشنهادی هریک از راهبردها در قالب چهار بخش تقنینی، نظارتی، اجرایی و ترویجی ارائه شده است. با این وصف که چهار حوزه مزبور در یک مجموعه به‌هم‌پیوسته می‌توانند فرآیند تکاملی بهبود وضعیت پیشگیری و مبارزه با فساد را منجر شوند.

۲. قوه مقننه به اعتبار در رأس امور بودن، کانون اصلی بحث در مورد منافع عمومی، همگانی و نمادی از حاکمیت سیاسی مردم است، لذا هدف این است که نمایندگان مجلس شورای اسلامی به نحو مطلوب، منافع و ترجیحات آحاد مردم را نمایندگی کنند تا از این طریق، تأمین منافع ملی میسر شود. به‌عبارت دیگر، مجلس شورای اسلامی کانون اصلی تضارب آرای مختلف عموم مردم، گروه‌ها و شبکه‌هاست که باید با معیار و شاخص منافع ملی سنجیده شده و در دستور کار قرار گیرند. از این‌رو، با توجه به تورم قوانین و مقررات در کشور، ضمن تأکید بر ضرورت تنقیح قوانین، پیشنهاد می‌شود که بررسی آسیب‌شناسانه گزارش‌های نظارتی و عملکرد قوانین و مقررات حوزه پیشگیری و مبارزه با فساد (به بیان دیگر، تمرکز بر کارکردهای نظارت و نمایندگی مجلس شورای اسلامی) در دستور کار قرار گیرد.

۳. اقدامات پیشگیرانه و مقابله‌ای علیه فساد توسط مجلس شورای اسلامی باید مبتنی بر اصل اساسی «سیاست‌زدایی از امر پیشگیری و مبارزه با فساد» باشد. از این‌رو، باید مراقب بود که اقدامات و عملکرد نمایندگان مجلس شورای اسلامی علیه فساد تحت امر سیاسی قرار نگیرد تا خود به مسئله و مانعی برای

۱. گزارش شماره مسلسل ۱۵۸۳۴ مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. «پیشگیری و مبارزه با فساد: ۱. فراتحلیل کیفی مطالعات فساد (مقالات فارسی)».

پیشبرد امور تبدیل نشود. اکنون که علاوه بر کمیسیون‌های تخصصی، برخی از فراکسیون‌های مجلس شورای اسلامی درصدد اقدام علیه فساد هستند، پیشنهاد می‌شود همزمان با پیگیری اجرای برخی سیاست‌ها در قوای مجریه و قضائیه، تلاش شود برخی سیاست‌ها نیز با هدف ارتقای شفافیت و انضباط مالی فرآیندها و سازوکارهای قوه مقننه پیگیری شود. تا بدون توجه به وابستگی‌های سیاسی و به دور از تمایلات پوپولیستی، بتوان استمرار و سازگاری سیاست‌های پیشنهادی را مشاهده کرد.

۴. فرض این است که رانت‌جویان، مفسدان و کسانی که تاکنون از موقعیت‌های تعارض منافع به نحو حداکثری در جهت منافع شخصی و گروهی خود بهره‌مند بودند، در مقابل سازوکارهای شفاف‌سازی و پیشگیرانه، مقاومت و هزینه کنند و حتی به افراد دست‌اندرکار اتهاماتی را نیز وارد سازند. ازسوی دیگر، بدیهی است که صرفِ داعیه ضدفساد داشتن به‌خودی خود، دلیلی بر پاکدست بودن یا عاری از جرم و تخلف بودن فردی نیست. بلکه نحوه پیگیری امور، اقدامات و پرهیز از تبعیض و سطحی‌نگری در مسائل اساسی است که تعیین‌کننده حدود، ثغور و عمق داعیه مبارزه با فساد است. بنابراین، راه‌حل اساسی در این مورد، در راستای ارتقای اثربخشی اقدامات قوه مقننه این است که اصالت و اعتبار اصلی به قواعد و سازوکارها داده شود (نه به اشخاص یا نماینده‌ای خاص). به‌عبارت دیگر، اقدامات و سیاست‌ها باید به‌گونه‌ای پیگیری شوند که متکی بر یک یا چند شخص نباشد و اقدامات قوه مقننه در منظومه‌ای باثبات، تکاملی و ادامه‌دار انجام شود.

راهبردها

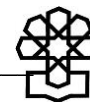
در این گزارش، ۹ راهبرد برای اقدام قوه مقننه علیه فساد پیشنهاد شده است که هر یک دارای چهار حوزه سیاست‌های تقنینی، نظارتی، اجرایی و ترویجی است که در مجموع، ۱۳۰ سیاست را شامل می‌شود (شکل ۱). بررسی سیاست‌های پیشنهادی از حیث کارکردها و حوزه‌های چهارگانه مذکور مؤید این مطلب است که اکثریت سیاست‌های پیشنهادی در حوزه اجرایی و نظارتی بوده است (شکل ۲).

شکل ۱. کلیات راهبردها و تعداد سیاست‌ها

شفاف‌سازی فرآیند تصمیم‌گیری شوراها و کمیسیون‌ها	راهبرد ۱	• تعداد ۱۹ سیاست
ارتقای کارآیی نهاد قضایی در پیشگیری و مبارزه با فساد	راهبرد ۲	• تعداد ۱۷ سیاست
مدیریت تعارض منافع	راهبرد ۳	• تعداد ۱۴ سیاست
ارتقای انضباط مالی دولت و پیشگیری از تخصیص غیربهرینه منابع	راهبرد ۴	• تعداد ۱۶ سیاست
سالم‌سازی فعالیت‌های اقتصادی	راهبرد ۵	• تعداد ۱۴ سیاست
ارتقای نقش نهادهای مدنی و عمومی در پیشگیری و مبارزه با فساد	راهبرد ۶	• تعداد ۱۴ سیاست
تعامل و همکاری با نهادها و سازمان‌های بین‌المللی در راستای اهداف کنوانسیون مبارزه با فساد	راهبرد ۷	• تعداد ۹ سیاست
بهبود عملکرد دستگاه‌های نظارتی در راستای حاکمیت قانون و نظام‌مند نمودن رویه‌های کنترل و ارزیابی	راهبرد ۸	• تعداد ۱۶ سیاست
نهادینه‌سازی فرهنگ شفافیت، سلامت و عدالت	راهبرد ۹	• تعداد ۱۱ سیاست

شکل ۲. تعداد سیاست‌ها از حیث کارکرد

تعداد سیاست‌ها از حیث کارکرد			
تقنینی	نظارتی	اجرایی	ترویجی
۲۳	۳۵	۴۰	۳۲

راهبرد ۱. شفاف‌سازی فرآیند تصمیم‌گیری شوراهای و کمیسیون‌ها

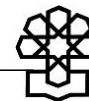
براساس نظریات و تجارب جهانی، تصمیم‌گیری و تخصیص منابع (به‌منظور کارآمد بودن و پیشگیری از تصمیمات سوء) دارای الزامات و اقتضائاتی از قبیل شفافیت، پاسخگویی، ثبات، شوری و قاعده‌مند بودن (پرهیز از شخص‌محوری)، ارزیابی‌پذیری و ممانعت در صورت قرار داشتن در موقعیت تعارض منافع می‌باشد. پرواضح است که بسیاری از تصمیمات متخذه در کشور تحت رصد و بررسی دستگاه‌ها و نهادهای نظارتی می‌باشد، اما مسئله این است که نظریات متأخر حوزه نظارت و همچنین ادبیات موضوع شفافیت و تعارض منافع بر این اصل استوار است که فقدان شفافیت و اعلام عمومی فرآیند تصمیم‌گیری و تخصیص منابع، هزینه‌های جبران‌ناپذیری را بر نظام اقتصادی و اجتماعی تحمیل می‌کند. بدیهی است نهادها و سازمان‌هایی که از منابع عمومی و بیت‌المال استفاده می‌کنند باید براساس قانون اساسی، به عموم مردم و نهادهای نظارتی پاسخگو باشند تا بتوان بر مسیر حاکمیت مردم قدم برداشت، لذا اطلاعات و فرآیند تصمیم‌گیری‌ها باید به‌جای اتاق‌های دربسته در اتاق‌های شیشه‌ای (قابل دسترسی و نظارت عمومی) انجام پذیرد. مجدداً تأکید می‌دارد، راهبرد پیشنهادی به‌منزله فقدان شفافیت در این حوزه نیست، بلکه اقدامات باید در راستای شفاف‌سازی تصمیمات تمامی شوراهای و کمیسیون‌ها باشد. به‌عنوان مثال، مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی از طریق رادیو و نیز مجلد آن منتشر می‌شود، اما می‌توان ضمن تسریع و تسهیل دسترسی به اطلاعات و داده‌های آنها، مشروح مذاکرات در کمیسیون‌ها و شوراهای تصمیم‌گیری در مجلس را نیز منتشر کرد. البته کمیسیون‌ها و شوراهایی که به‌موجب قانون مجوز برگزاری جلسات غیرعلنی دارند (همانند شورای عالی امنیت ملی، کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس شورای اسلامی) از این قاعده مستثناست.

مجلس شورای اسلامی و شوراهای اسلامی شهر و روستا در رأس این شوراهای و کمیسیون‌ها قرار دارند که تصمیم‌گیری‌های بسیار اساسی در آنها اخذ می‌شود. از سوی دیگر، نمایندگان و اعضای این نهادها به‌صورت مستقیم توسط انتخابات، انتخاب می‌شوند.

برخی دیگر از شوراهای و کمیسیون‌ها عبارتند از: شورای پول و اعتبار؛ شورای هماهنگی بانک‌های دولتی؛ شورای رقابت؛ شورای عالی انقلاب فرهنگی؛ شورای عالی اداری؛ شورای عالی مناطق آزاد تجاری، صنعتی و ویژه اقتصادی؛ شورای عالی استان‌ها؛ شورای عالی بیمه؛ شورای عالی آمار؛ شورای حقوق و دستمزد؛ هیئت عمومی شورای عالی مالیاتی؛ شورای حفظ حقوق بیت‌المال؛ کمیسیون تغییر کاربری سازمان امور اراضی؛ کمیسیون‌های چندگانه شهرداری‌های کشور (همانند کمیسیون ماده (۱۰۰) شهرداری‌ها و ...)؛ کمیته ماده یک سازمان توسعه و تجارت؛ شورای عالی احزاب و گروه‌های سیاسی.

جدول ۱. راهبرد ۱: شفاف‌سازی فرآیند تصمیم‌گیری شوراهای و کمیسیون‌ها

<p>اقدامات تقنینی</p>	<p>۱. پیگیری ارائه لایحه شفافیت اقتصادی، مشارکت در ارتقا و تسریع در تصویب آن.</p> <p>۲. اصلاح قانون مدیریت خدمات کشوری ناظر بر اصلاح ساختار نظام اداری، شفاف‌سازی، بهبود فرآیندها و اعلام عمومی حقوق و مزایای مدیران.</p> <p>۳. اصلاح قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی ناظر بر ارتقای شفافیت در حوزه عملکرد نمایندگان.</p> <p>۴. اصلاح قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد در راستای تقویت ضمانت‌های اجرایی.</p> <p>۵. الزام دستگاه‌های دولتی به شفافیت و اعلام عمومی روش‌های تأمین منابع مالی و هزینه‌کرد آنها در قانون بودجه سال ۱۳۹۷ از طریق اصلاح قانون برنامه و بودجه.</p> <p>۶. اصلاح یا وضع قانون در مورد شفاف‌سازی نحوه تأمین مالی احزاب و کاندیدای انتخابات چهارگانه کشور.</p>
<p>اقدامات نظارتی</p>	<p>۱. نظارت بر حسن اجرای قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات.</p> <p>۲. نظارت بر حسن اجرای قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مبارزه با فساد.</p> <p>۳. نظارت بر حسن اجرای قانون رسیدگی به داریی مقامات، مسئولان و کارگزاران (در صورت نیاز اصلاح).</p> <p>۴. نظارت بر احکام برنامه ششم توسعه در خصوص تحقق دولت الکترونیک، اعلام عمومی پرداختی‌های بخش عمومی و تکمیل فازهای شبکه ملی اطلاعات.</p>
<p>اقدامات عملیاتی - اجرایی</p>	<p>۱. شفاف‌سازی و اعلام عمومی موارد ذیل:</p> <p><u>بخش نمایندگان</u>: اعلام حقوق و مزایای نمایندگی + اعلام سفرها و مزایای مسافرتی + اعلام هزینه‌های دفتری و فعالیت‌های شاخص نمایندگان + اعلام هدایای دریافتی + اعلام جلسات مهم کاری نمایندگان خارج از مجلس شورای اسلامی / <u>بخش کمیسیون</u>: اعلام دستور جلسه + اعلام حضور و غیاب + فهرست و اسامی میهمانان و مدعوین جلسات کمیسیون + مشروح نطق‌ها / <u>بخش صحن عمومی</u>: اعلام دستور جلسه + اعلام حضور و غیاب + اعلام آرای تفکیکی نمایندگان + اعلام مشروح مذاکرات. (گام نخست و آزمایشی: پورتال داده باز مجلس / سپس برخی طرح‌ها و لوایح)</p> <p>۲. هماهنگی و پیگیری شفافیت تصمیمات شوراهای اسلامی شهر و روستای کشور (در صورت نیاز پیشنهاد و تصویب طرح).</p> <p>۳. همکاری در راستای تقویت مکانیسم و تسریع انتشار مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی.</p> <p>۴. انتشار آزمایشی صورت‌های مالی حسابرسی شده شرکت‌های دولتی قبل از تصویب قانون بودجه سال ۱۳۹۷.</p> <p>۵. الزام اعلام عمومی تصمیمات شوراهای و کمیسیون‌های اعطای مجوز انجام فعالیت (همانند کمیسیون تغییر کاربری اراضی) با استفاده از ظرفیت قانون انتشار و دسترسی آزاد اطلاعات.</p>
<p>اقدامات ترویجی</p>	<p>۱. تهیه و تدوین گزارش نظارتی قوانین انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات و قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مبارزه با فساد.</p> <p>۲. بررسی و آسیب‌شناسی گزارش عملکرد تحقق دولت الکترونیک (گزارش نظارتی تحقق دولت الکترونیک وفق نقشه راه تدوینی دولت).</p> <p>۳. تدوین پایگاه داده مراکز و شوراهای تصمیم‌گیر، بررسی وضعیت قانونی و اجرایی اعلام عمومی تصمیمات آنان و پیشنهاد نقشه راه کارآمدسازی.</p> <p>۴. بررسی و امکان‌سنجی ارائه طرح قانونی شفافیت شوراهای، مجامع و کمیسیون‌های کشور.</p>

راهبرد ۲. ارتقای کارآیی نهاد قضایی در پیشگیری و مبارزه با فساد

طبق اصل یکصد و پنجاه و ششم قانون اساسی، قوه قضائیه قوه‌ای است مستقل که پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسئول تحقق بخشیدن به عدالت و عهده‌دار وظایف زیر است:

۱. رسیدگی و صدور حکم درباره تظلمات، تعدیات، شکایات، حل و فصل دعاوی و رفع خصومات و اخذ تصمیم و اقدام لازم در آن قسمت از امور حسبیه که قانون معین می‌کند،
۲. احیای حقوق عامه و گسترش عدل و آزادی‌های مشروع،
۳. نظارت بر حسن اجرای قوانین،
۴. کشف جرم و تعقیب مجازات و تعزیر مجرمان و اجرای حدود و مقررات مدون جزایی اسلام،
۵. اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمان.

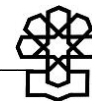
بنابراین، قوه قضائیه دارای کارکردهای نظارتی - قضایی است و نقش بسیار اساسی و کلیدی در پیشگیری از وقوع جرائم، مبارزه قاطع با جرائم و مفاسد، احیای حقوق عامه، نظارت بر حسن اجرای قوانین و کشف جرائم دارد. علاوه بر این، آموزه‌های دین مبین اسلام و همچنین تجربیات سایر کشورها بر اهمیت کارآمد بودن و عاری از تخلف و تبعیض بودن این نهاد تأکید دارد. از این رو، ضمن ارج نهادن به اقدامات و دستاوردهای قوه قضائیه در مسائلی همچون راه‌اندازی سیستم جامع (CMS) در محاکم و دادگستری‌ها، باید از طریق تعامل و همکاری با نهاد مذکور، ارتقای کارآیی و بهبود فرآیندهای آن به‌عنوان یکی از راهبردهای مؤثر در شفاف‌سازی، سالم‌سازی اقتصاد و انضباط مالی پیگیری شود.

نظریات جرم‌شناسی پیشگیری از وقوع جرم شامل سه نوع پیشگیری است: پیشگیری‌های اولیه (پیشگیری‌های فرهنگی - اجتماعی مبتنی بر کنترل درونی انگیزه‌ها و منصرف‌سازی فرد برای ارتکاب جرم)؛ پیشگیری‌های ثانویه (پیشگیری‌های وضعی و انتظامی مبتنی بر کنترل بیرونی، نظارت محیطی و ناتوان‌سازی فرد مایل به ارتکاب جرم) و پیشگیری‌های ثالثیه (مبارزه قاطع با مفسدان و سپس اصلاح و بازاجتماعی کردن مجرمان). از سوی دیگر، دادستانی کل کشور، دیوان عالی کشور، دیوان عدالت اداری، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور و سازمان بازرسی کل کشور هر یک وظایف و نقش بی‌بدیلی در پیشگیری از مفاسد، مبارزه با فساد، نظارت دقیق بر خرج‌کرد منابع عمومی و همچنین احیای حقوق عامه دارد. اگر بپذیریم که برقراری شفافیت، عدالت و سلامت نهادهای دولتی از حقوق اساسی مردم است، لذا نهاد قضایی رسالت خطیری در شفاف‌سازی، سالم‌سازی اقتصاد و انضباط مالی خواهد داشت.

شایان ذکر است که نهاد قضایی علاوه بر رسالت خطیر خود در پیشگیری و مبارزه با فساد، نقش بی‌بدیل و غیرقابل‌انکاری در تحقق سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و بهبود مستمر فضای کسب‌وکار دارد. به‌طور کلی، دو کارکرد پیشگیری از وقوع جرائم و تضمین حقوق مالکیت و قراردادهای را می‌توان کلیدی‌ترین و مهمترین رسالت‌های دستگاه قضایی برشمرد. لذا قوای مجریه و مقننه به همراه دستگاه‌های حاکمیتی باید معاضدت و همکاری خود با قوه قضائیه در پیشبرد امور را پیگیری کنند.

جدول ۲. راهبرد ۲: ارتقای کارایی نهاد قضایی در پیشگیری و مبارزه با فساد

<p>۱. اصلاح قانون آیین دادرسی کیفری در راستای تسریع فرآیند رسیدگی به خصوص دادگاه تجدیدنظر.</p> <p>۲. اصلاح قانون پیشگیری از وقوع جرم (مصوب ۱۳۹۴ مجمع تشخیص مصلحت نظام) و بهره‌مندی از ظرفیت شورای عالی پیشگیری از وقوع جرم.</p> <p>۳. پیگیری تصویب طرح مبارزه با جرائم اقتصادی.</p> <p>۴. پیگیری اصلاح قانون تجارت.</p> <p>۵. اصلاح مواد قانونی و ساختاری روزنامه رسمی کشور در راستای تسهیل دسترسی و بهره‌مندی از اطلاعات روزنامه رسمی کشور.</p>	<p>اقدامات تقنینی</p>
<p>۱. نظارت بر فرآیند تشکیل، رسیدگی و اجرای احکام پرونده‌های قضایی در راستای بهبود فرآیندهای قضایی و پیشگیری از تضییع حقوق عامه.</p> <p>۲. پیگیری و تعامل با قوه قضائیه در راستای تسهیل فرآیند رفع محدودیت‌های زائد فعالیت‌های مولد اقتصادی و کسب‌وکار.</p> <p>۳. نظارت بر اتصال دوطرفه رایگان بانک‌های اطلاعاتی کشور به سامانه‌های قوه قضائیه به‌منظور تقویت و تسهیل فرآیند کارشناسی و بازپرسی پرونده‌های قضایی و همچنین رفع گلوگاه‌های جرم‌زا توسط دستگاه‌های مسئول.</p> <p>۴. بهره‌مندی از ظرفیت طرح جرم توسط کمیسیون اصل نودم قانون اساسی مجلس در راستای معرفی عناصر و سازمان‌های مخل و امتناع‌کننده از شفاف‌سازی و اجرای قوانین انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات و ارتقای سلامت نظام اداری و مبارزه با فساد و معرفی به دادستانی کل کشور.</p> <p>۵. دریافت گزارش سازمان بازرسی در خصوص وضعیت اجرای قوانین و مقررات دارای احکام شفاف‌سازی و پیشگیری و مبارزه با فساد.</p>	<p>اقدامات نظارتی</p>
<p>۱. تعامل و همکاری جهت شفافیت و اعلام عمومی آرا و احکام قضایی قطعی در راستای تقویت کارکرد بازدارندگی.</p> <p>۲. تقویت کارکردهای پژوهشگاه قوه قضائیه برای بررسی کارشناسی پرونده‌های مختومه جرائم اقتصادی جهت استخراج منافع جرم‌زا و ارائه راهکارهای پیشگیرانه به دستگاه‌های صاحب مسئولیت.</p> <p>۳. برگزاری جلسات کارشناسی با دستگاه‌های ذی‌ربط در خصوص بررسی وضعیت اجرا و تضمین حقوق مالکیت و قراردادهای.</p>	<p>اقدامات عملیاتی - اجرایی</p>
<p>۱. آسیب‌شناسی فرآیند پیشگیری از وقوع جرم و تهیه گزارش نظارتی.</p> <p>۲. تعامل و همکاری با دیوان عدالت اداری، سازمان بازرسی و دیوان محاسبات در راستای شناسایی موانع پیشگیری و مبارزه با فساد اداری جهت ملحوظ دانستن در فرآیند اصلاح نظام اداری.</p> <p>۳. پیشنهاد بررسی وضعیت تناسب جرم با مجازات و نیز الزامات نهاد قضایی کارآ توسط پژوهشگاه قوه قضائیه.</p> <p>۴. بررسی و امکان‌سنجی تجمیع عناوین مجرمانه مرتبط و الزامات ایجاد نظام قضایی کارآ و توانمند در کمیته‌های فراکسیون.</p>	<p>اقدامات ترویجی</p>

راهبرد ۳. مدیریت تعارض منافع

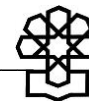
ادبیات موضوع، عامل و ریشه اصلی وقوع جرائم و مفساد اقتصادی را مسئله تعارض منافع می‌دانند. تعارض منافع عبارت است از مجموعه شرایطی که موجب می‌شود تصمیمات و اقدامات حرفه‌ای، تحت تأثیر یک منفعت ثانویه (شخصی + سازمانی) قرار گیرد. به عبارت دیگر، ارجحیت نفع شخصی یا سازمانی بر نفع ملی. تعارض منافع را می‌توان به صورت مختصر به صورت ذیل دسته‌بندی کرد: پدیده درب‌گردان، اتحاد قاعده‌گذار با مجری، اتحاد ناظر و منظور (نظارت‌شونده)، تعارض درآمد - وظایف، تعارض وظایف، اعطای هدایا و پاداش و رشوه (وام‌دار کردن مدیر یا تصمیم‌گیر). لذا به منظور حل ریشه‌ای موضوع فساد، باید تعارض منافع مدیریت شود. با توجه به پیشرو بودن کشورهای دیگر در این حوزه، تجربه سایر کشورها حاکی از این است که برخی با اتخاذ سیاست‌های سختگیرانه، شدت تنبیه و مجازات و کیفر را در دستور کار قرار دادند، اما آنچه اثربخش‌تر بوده، رویه برخی دیگر از کشورها در اتخاذ تدابیر پیشگیرانه و سیاست نرم است، زیرا بی‌بهره‌سازی مدیر، مجری، ناظر و تصمیم‌گیر باعث امتناع او از مشارکت در تصمیم‌گیری در موارد وجود تعارض منافع شده است که موجبات کاهش استفاده از رانت‌های اطلاعاتی و رفتارهای متقلبانه و رانت‌جویانه را نیز فراهم کرده است. تعارض منافع را می‌توان در دو سطح کلان - ساختاری و سطح بخشی (بخش‌های حاکمیتی/ روزنامه‌نگاران/ پزشکان و بخش سلامت/ حسابداران و حسابرسان/ مهندسان و مشاوران/ وکلا/ قضات/ اعضای هیئت‌مدیره یا سهام‌داران/ خدمات پیمانکاری) پیگیری کرد.

برخی از عناوین قواعد عمومی که به کنترل و مدیریت تعارض منافع منجر خواهد شد عبارتند از:

۱. اعلام منافع مالی مسئولان (درآمدهای شخصی، خانوادگی و هدایا)،
 ۲. اقرار به وجود تعارض منافع در زمان تصدی مسئولیت (مرتبط با تصمیم‌گیری‌ها، روابط تجاری و مشاوره‌های سیاستی)،
 ۳. اعمال برخی محدودیت‌ها برای شاغلان در مناصب حاکمیتی.
- برخی از راهکارهای ساختاری که به مدیریت و کنترل تعارض منافع منجر خواهند شد عبارتند از:
۱. متأثر کردن قاعده‌گذار از نتایج اجرای قواعد (هم‌راستا کردن منفعت عمومی با منفعت قاعده‌گذار) یا تفکیک قاعده‌گذار و مجری،
 ۲. تفکیک میان مقام ناظر و نظارت‌شونده و قاضی و متهم،
 ۳. برطرف کردن تعارض درآمد - وظایف،
 ۴. برطرف کردن تعارض وظایف،
 ۵. تغییر قواعد در فرآیندهای کارشناس محور (امضای طلایی)،
 ۶. تغییر قواعد و خروج از سیستم کارشناس محور.

جدول ۳. راهبرد ۳: مدیریت تعارض منافع

<p>۱. پیگیری ارائه لایحه مدیریت تعارض منافع و تصویب آن.</p> <p>۲. پیگیری ارائه لایحه شفاف‌سازی منابع مالی و هزینه‌های انتخاباتی داوطلبان.</p> <p>۳. ضابطه‌مند کردن جابجایی مدیران بین بخش خصوصی و بخش عمومی از طریق وضع محدودیت، ممنوعیت، دوره استراحت و الزام به شفافیت.</p>	اقدامات تقنینی
<p>۱. همکاری با دستگاه‌های نظارتی (کمیسیون اصل نودم قانون اساسی+ سازمان بازرسی کل کشور+ دیوان محاسبات کشور+ سازمان حسابرسی + وزارت اطلاعات) به منظور تدوین گزارش سالانه وضعیت شفافیت و پیشگیری و مبارزه با فساد (مطابق راهبرد ارتقای توان نظارتی) پیش از تصویب لایحه مدیریت تعارض منافع.</p> <p>۲. تعامل و همکاری با دستگاه‌های امنیتی و اطلاعاتی درخصوص شناسایی ارتباطات خویشاوندی - مالی بین مدیران و سیاستمداران و تجار به منظور پیشگیری از ارجحیت منافع فردی - گروهی بر منافع ملی.</p> <p>۳. تقویت استقلال عملیاتی و مدیریتی نهادها یا سازمان‌های مسئول نظارت درونی به منظور پیشگیری از اتحاد ناظر و منظور علی‌الخصوص در نظام بانکی، نظام بودجه‌ریزی، نظام قضایی، نظام پزشکی.</p>	اقدامات نظارتی
<p>۱. تعامل و همکاری با ستاد هماهنگی مبارزه با مفاسد اقتصادی (معاونت اول ریاست‌جمهوری) در راستای اجرای سیاست‌های حمایتی از ظرفیت قانون مدیریت تعارض منافع.</p> <p>۲. انتشار آزمایشی حقوق و مزایا و هدایای دریافتی اعضای فراکسیون در سامانه نور آفتاب مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.</p> <p>۳. آگاهی‌بخشی و حساس نمودن افکار عمومی نسبت به موقعیت‌های تعارض منافع و نقش مدیریت آن در پیشگیری از وقوع مفاسد.</p> <p>۴. اعلام داوطلبانه فرآیند تأمین مالی تبلیغات انتخابات مجلس شورای اسلامی اعضای فراکسیون.</p> <p>۵. همکاری در برگزاری همایش ملی مدیریت بهینه تعارض منافع (فراخوان مقاله).</p> <p>۶. بهره‌مندی از ظرفیت جمع‌سپاری در راستای گردآوری و تحلیل نظرات مردم و گروه‌های ذی‌نفع در شناسایی مصادیق تعارض منافع.</p>	اقدامات عملیاتی - اجرایی
<p>۱. شناسایی موقعیت‌های تعارض منافع و تبیین راهکار آن در دو سطح کلان و بخشی.</p> <p>۲. تبیین اصول و راهبردهای شفافیت در تأمین مالی و هزینه‌کرد منابع در بودجه سنواتی کشور.</p>	اقدامات ترویجی

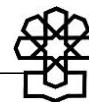
راهبرد ۴. ارتقای انضباط مالی دولت و پیشگیری از تخصیص غیربهبینه منابع

کشورهای توسعه‌یافته با تکیه بر نظام‌های آماری و حقوقی خود، تلاش دارند در مواجهه با کلیه فرآیندها، رویکرد پیشگیرانه را تعمیق بخشند و براساس ارزیابی‌های پسینی و پیشینی، درصدد هستند ضمن جرم‌انگاری تخصیص غیربهبینه منابع توسط مدیران و کارکنان بخش عمومی، معیارها و شاخص‌های مشخص و ارزیابی‌پذیر انضباط و تخصیص بهینه را تدوین کنند. چون با در دسترس بودن معیارها و شاخص‌های انضباط و تخصیص بهینه، می‌توان هزینه‌های حکمرانی کشور را کاهش داده و نظارت بر حسن اجرای قوانین را تقویت کرد. اگرچه براساس ترتیبات نهادی کشور، درحال حاضر امکان جرم‌انگاری تخصیص غیربهبینه منابع فراهم نیست و توصیه نیز نمی‌شود، اما افق نگاه و هدف بلندمدت باید نیل به این مهم باشد.

بی‌انضباطی‌های مالی و تخصیص‌های غیربهبینه در تقویت فعالیت‌های مجرمانه و وجود بستری برای تخلفات و سوءبرداشت‌ها از منابع عمومی، نقش بسیار محوری ایفا می‌کند، لذا لازم است براساس ظرفیت‌های قانونی موجود، ارتقای شفافیت، وجود گزارش‌های پشتیبان برای تخصیص‌ها، نبود انحرافات مالی در خرج‌کرد منابع عمومی (انضباط مالی) پیگیری شود. علاوه بر حجم و وسعت دامنه بودجه کل کشور، الزام بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد و همچنین احکام متعددی در قوانینی همچون قانون محاسبات عمومی، قانون مدیریت خدمات کشوری، قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت و قانون برنامه و بودجه، (علاوه بر مکانیسم‌های نظارتی دولت) بر اهمیت و ضرورت نظارت مجلس شورای اسلامی (به‌طور عام) و دیوان محاسبات کل کشور (به‌طور خاص) بر انضباط مالی دولت و پیشگیری از تخصیص غیربهبینه تأکید دارد. از این‌رو، نیازمند ایفای نقش فعال قوه مقننه در پیشگیری از انحرافات و جرائم در فرآیند بررسی، تصویب، اجرا و نظارت بر بودجه کل کشور به همراه ترتیبات حاکم بر بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد است.

جدول ۴. راهبرد ۴: ارتقای انضباط مالی دولت و پیشگیری از تخصیص غیربهبینه منابع

<p>۱. اصلاح قوانین ناظر بر تهیه و تنظیم و اجرای بودجه از جمله قانون برنامه و بودجه، قانون محاسبات عمومی و قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲).</p> <p>۲. اصلاح احکام قانون برنامه و بودجه از حیث الزام دولت به رعایت استانداردهای حسابرسی و اقتصادی در ارائه لایحه بودجه سنواتی.</p>	اقدامات تقنینی
<p>۱. نظارت بر حسن اجرای قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم در راستای الف) اخذ صورت‌های مالی مؤسسات و نهادهای غیردولتی، ب) شفاف‌سازی و اعلام عمومی صورت‌های مالی شرکت‌های دولتی وفق استاندارد حسابداری و فرآیند تعبیه شده در قانون محاسبات عمومی، ج) شفافیت و سلامت فرآیند واگذاری شرکت‌های دولتی و عدم انحراف در گروه‌بندی سه‌گانه شرکت‌های دولتی.</p> <p>۲. نظارت بر ایجاد و بهینه‌سازی سامانه ملی مناقصات و مزایدات کشور و ارزیابی رقابتی بودن مناقصات دولتی و بررسی تدابیر پیشگیرانه در خصوص پیشگیری از تبانی در معاملات دولتی.</p> <p>۳. بررسی و آسیب‌شناسی فرآیند تصمیم‌گیری و تخصیص منابع شوراهای برنامه‌ریزی استان‌ها.</p> <p>۴. بررسی و نظارت بر عملکرد دستگاه‌هایی که از شمول قوانین محاسبات عمومی و خدمات کشوری مستثنا شده‌اند.</p>	اقدامات نظارتی
<p>۱. پیگیری سیاست‌های شفاف‌سازی قوانین بودجه سنواتی.</p> <p>۲. تقویت استقلال و توانمندی‌های فنی و عملیاتی سازمان حسابرسی برای حسابرسی نحوه مدیریت امور مالیه عمومی.</p> <p>۳. بهبود و ارتقای مدیریت بخش دولتی از طریق تدوین معیارهای شفاف‌سازی و اطلاع‌رسانی در خصوص پیمان‌ها و موقعیت‌های شغلی.</p> <p>۴. اطلاع‌رسانی و معرفی سیاست‌های ضدفساد در دولت از سوی فراکسیون و ستاد هماهنگی مبارزه با مفاسد اقتصادی.</p> <p>۵. بررسی سیاست‌های عملیاتی در راستای بهبود رتبه جمهوری اسلامی ایران در رتبه‌بندی شفافیت بودجه جهانی.</p> <p>۶. شفاف‌سازی و بهبود فرآیند رتبه‌بندی و اعتبارسنجی شرکت‌های پیمانکاری.</p>	اقدامات عملیاتی - اجرایی
<p>۱. آسیب‌شناسی فرآیندهای عملیاتی ناظر بر ارتقای شفافیت بودجه و برنامه‌ریزی.</p> <p>۲. بررسی الزامات و اقتضانات بهبود و ارتقای مدیریت بخش دولتی.</p> <p>۳. بررسی ساختار حکمرانی کشور به‌منظور تعیین حوزه‌های نیازمند اصلاح در نظام اداری و تدبیر امور.</p> <p>۴. تدوین شاخص‌های بومی ارزیابی انضباط مالی دولت با تکیه بر نقش و جایگاه پارلمان در نظارت و ارزیابی نوین.</p>	اقدامات ترویجی

راهبرد ۵. سالم‌سازی فعالیت‌های اقتصادی

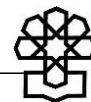
شفافیت، سلامت و عدالت سه رکن اساسی و متغیرهای مهم مدنظر سیاستگذاری علیه فساد می‌باشند. علاوه بر سیاستگذاران، فعالان اقتصادی نیز بر این سه رکن تأکید دارند. درست است که پیوندهای عمیقی بین مسائل شفافیت، سلامت و عدالت وجود دارد، اما از منظر سالم‌سازی اقتصاد، معیار و شاخص اصلی همانا اصلاح ساختار انگیزشی تولید و فعالیت اقتصادی از طریق افزایش درجه سلامت نظام اقتصادی است. البته روی دیگر سکه افزایش سلامت نظام اقتصادی عبارت است از افزایش هزینه فعالیت‌های رانت‌جویانه، مجرمانه، نامولد و متقلبانه در نظام اقتصادی (چه در سطح فعالان و چه مدیران و سیاستگذاران) است. بدین منظور، باید به بخش خصوصی، تعاونی‌ها و فعالان اقتصادی این تضمین داده شود که روش‌های فعالیت در نظام اقتصادی از صحت و قاعده‌مندی برخوردار است و از انحراف و عارضه‌ها به دور است. در طرف مقابل نیز تلاش شود شاخص‌های سلامت سیاستگذاری اقتصادی رصد و پایش گردد. به‌طور مشخص: روابط اقتصادی به‌صورت شفاف و منطقی تعریف و اجرا شوند؛ نااطمینانی‌ها به‌طور کامل به ریسک تبدیل شوند؛ روابط و سیاست‌های باثبات اقتصادی وضع و اجرا گردند؛ مکانیسم‌های قیمتگذاری عادلانه و عقلایی شوند و نظام پاداش‌دهی براساس مدل کار منصفانه، دستمزد منصفانه عمل کند.

از منظر سلامت نظام اقتصادی، مسائل ذیل تشکیل‌دهنده رئوس راهبرد فعلی می‌شود: تحدید عافیت‌طلبی و مفت‌خوارگی در اقتصاد، جرم‌انگاری رانت‌خواری، تنظیم‌گری به‌جای تصدیگری، اجرای رویه‌های سالم و عاری از عارضه، مقابله با احتکار و انحصار، پیشگیری از رقابت‌های ناسالم و سوءاستفاده‌ها از امتیازات و رانت‌ها، رفع مقررات زائد و غیرضرور.

براساس آموزه‌های علم اقتصاد، تولید ملی و بهره‌مندی از رقابت سالم مستلزم سلامت نظام اقتصادی و اصلاح ساختارهای انگیزشی تولید است. بدین‌قرار که فعالیت و کسب‌وکار تولیدی در کشور باید به‌مراتب کم‌هزینه‌تر، سالم‌تر و ترغیب‌کننده‌تر از واردات و وابستگی به سایر اقتصادها باشد تا باعث اصلاح ساختار انگیزشی فعالان اقتصادی جهت روی آوردن به تولید داخلی شود. لذا مادامی که نظام اقتصادی از سطوح قابل قبولی از شفافیت، سلامت و عدالت برخوردار نباشد نمی‌توان انتظار تقویت و رونق تولید داخل را داشت.

جدول ۵. راهبرد ۵: سالم‌سازی فعالیت‌های اقتصادی

<p>۱. پیگیری و ارائه طرح جرم رانت‌خواری و تصویب آن.</p> <p>۲. اصلاح قانون پولی و بانکی کشور و قانون عملیات بانکی بدون ربا در راستای پذیرش مسئولیت پیشگیری و سالم‌سازی نظام اقتصادی توسط دستگاه‌های اجرایی و بانک مرکزی.</p> <p>۳. اصلاح قانون مجازات اخلاص‌گران در نظام اقتصادی کشور.</p>	<p>اقدامات تقنینی</p>
<p>۱. نظارت بر اجرای احکام قانونی معطوف به افزایش هزینه فعالیت مجرمانه در نظام اقتصادی.</p> <p>۲. نظارت بر حسن اجرای نقشه راه اقدامات تحقق دولت الکترونیک در راستای اشتراک‌گذاری اطلاعات بانک‌های داده کشور.</p> <p>۳. نظارت بر عملکرد هیئت مقررات‌زدایی از فضای کسب‌وکار و وضعیت فعلی مقررات‌زدایی.</p> <p>۴. نظارت بر فرآیند کاهش تصدیگری دولت و تغییر نگرش رویه‌های تصدیگریانه به تنظیم‌گری.</p> <p>۵. نظارت بر حسن اجرای قوانین با موضوع شفافیت مکانیسم قیمت‌گذاری و بهینه‌یابی تعرفه‌ها و نرخ‌های اساسی اقتصادی (ترسیم فضای باثبات در نظام اقتصادی).</p> <p>۶. نظارت و ارزیابی عملکرد دستگاه‌های مسئول شناسایی ساختارها، رویه‌ها و فرآیندهای فسادزا در حوزه نظام اقتصادی.</p>	<p>اقدامات نظارتی</p>
<p>۱. برگزاری جلسات کارشناسی یا نشست علمی به‌منظور بازتعریف مصادیق فعالیت‌های نامولد + تبعیضی + انحصاری و رانت‌جویی.</p> <p>۲. تعبیه پاداش و اعطای تقدیرنامه به دستگاه‌های پیش‌رو در ارتقای سلامت نظام اقتصادی (منبعث از شاخص بومی سلامت نظام اقتصادی).</p>	<p>اقدامات عملیاتی - اجرایی</p>
<p>۱. تعیین حدود و ثغور فعالیت اقتصادی سالم و مولد: قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مبارزه با فساد + قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور + قانون برنامه ششم توسعه کشور + قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات + قانون پیشگیری از وقوع جرم + قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم + قانون مالیات‌های مستقیم.</p> <p>۲. تدوین و ارزیابی مستمر شاخص‌های بومی سلامت نظام اقتصادی.</p> <p>۳. ارائه گزارش آسیب‌شناسی درخصوص وضعیت رفع موقعیت‌های انحصاری، مبارزه با سوءمدیریت، تحدید امکان سوءاستفاده از امتیازات دولتی، حذف سیاست‌های حمایتی تبعیض‌آمیز و رهایی از مقررات بیش‌ازحد بوروکراتیک.</p>	<p>اقدامات ترویجی</p>

راهبرد ۶. ارتقای نقش نهادهای مدنی و عمومی در پیشگیری و مبارزه با فساد

نقش عموم مردم و سازمان‌های مردم‌نهاد در امر پیشگیری از مفاسد بسیار مؤثر است. کشورهای توسعه‌یافته با اتکاء بر نظام حقوقی خود توانسته‌اند حداکثر استفاده را از ظرفیت عموم جامعه داشته باشند و با تعبیه مدل‌های سوت‌زنی، سیستم کارآمد و پویایی از اخذ گزارش‌های مردمی و ارزیابی و راستی‌آزمایی آنها را راه‌اندازی کنند. یعنی به نوعی عموم جامعه را کاشف قلمداد کرده و حتی حق‌الکشف و پاداش‌های بسیار قابل تأملی نیز در نظر گرفته‌اند.

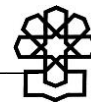
با توجه به تغییر نگرش‌هایی که در زمینه نظارت و ارزیابی در سطح جهانی صورت گرفته است، تمرکز را بر نظارت‌های پیشینی قرار داده‌اند. ازسوی دیگر، نظارت کارآمد را با استفاده از سامانه‌هایی در پیش گرفته‌اند که نیاز چندانی به نیروی انسانی و ناظران ندارد، بلکه با ایجاد انگیزه رقیب و جمع‌سپاری، علاوه بر کاهش هزینه و سرعت نظارت، موجبات مشارکت عمومی در امر پیشگیری و مبارزه با فساد را فراهم کرده‌اند.

البته مدل‌های سوت‌زنی (گزارشگری تخلف) با سامانه‌های پاسخگویی به شکایات و رویه‌های انتقادات و پیشنهادهای متفاوت است و الزامات و اقتضائاتی در مسیر تحقق و بهره‌برداری دارد. از مهمترین الزامات آن، مصونیت فرد گزارش‌دهنده تخلف و همچنین ایجاد ارتباط دوطرفه بین دستگاه دولتی و فرد گزارش‌دهنده است. با این وصف که گزارش تخلف نباید آسیبی به جایگاه و موقعیت فرد گزارش‌دهنده وارد کند و ازسوی دیگر، نهاد و سازمان دولتی نیز موظف باشد که فرد گزارش‌دهنده را مستمراً در جریان بررسی مورد ادعا قرار دهد و به گزارش ثبت شده پاسخگو باشد. این الزامات باعث می‌شود ساختار انگیزشی افراد جامعه برای رصد فعال فضای اقتصادی و اداری کشور و احساس تعلق آنها به مسائل اساسی اصلاح گردد و فضای ناامنی برای متخلفان و مفسدان ایجاد شود. در برهه کنونی، سامانه‌ها و درگاه‌های مختلفی به اخذ گزارش اقدام می‌کنند (ظرفیت‌های متعددی وجود دارد) اما اغلب با ناکارآمدی روبرو هستند، یا اینکه به دلیل نگرش قدیمی حاکم بر نظارت (نظارت نیاز به نیروی انسانی و ناظران متعدد دارد)، نیروی انسانی برای ارزیابی گزارش‌ها ندارند. اگر هم در برخی از نهادها مشاهده می‌کنیم که گزارش‌ها مردمی مورد ارزیابی قرار می‌گیرند، اما اغلب، هیچ اطلاعی به فرد گزارش‌دهنده نمی‌دهند و به نوعی رابطه با مردم را رابطه یک‌طرفه تلقی می‌کنند.

اگرچه به‌طور کامل نباید و نمی‌توان مدل پیاده شده در کشورهای دیگر (گزارشگری تخلف) را در ایران عملیاتی کرد، اما با توجه با ساخت ارزشی اجتماع، نهادهای مدنی و سازمان‌های مردم‌نهاد، ظرفیت بسیار اساسی برای پیشبرد این امر وجود دارد. البته منوط به فراهم نمودن الزامات حقوقی و اجتماعی آن، که پیش‌تر ارائه شد.

جدول ۶. راهبرد ۶: ارتقای نقش نهادهای مدنی و عمومی در پیشگیری و مبارزه با فساد

<p>۱. اصلاح قوانین (آیین دادرسی و...) جهت تقویت مکانیسم بهره‌مندی از گزارشگری تخلف و لحاظ نمودن تفاوت آن با پاسخگویی به شکایات.</p> <p>۲. اصلاح قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مبارزه با فساد معطوف به ناامن‌سازی محیط ارتکاب جرم و تخلف و همچنین تسهیل فرآیند راستی‌آزمایی و ارزیابی گزارش‌های مردمی.</p>	اقدامات تقنینی
<p>۱. نظارت بر حسن اجرای قوانین ارتقای سلامت نظام اداری و مبارزه با فساد، قانون برنامه ششم توسعه، قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات در راستای بررسی راستی‌آزمایی گزارش‌های مردمی و پاسخگویی دستگاه به جامعه عمومی (نهادینه‌سازی رابطه دوطرفه دستگاه با عموم مردم- اخذ اطلاعات و ارائه پاسخ و نتیجه بررسی).</p> <p>۲. نظارت بر فرآیند کادرسازی و تربیت نیروی انسانی متخصص و آشنا به علوم نوین نظارت و ارزیابی.</p>	اقدامات نظارتی
<p>۱. پیشنهاد روز ملی گزارش‌گری تخلف (جلب مشارکت عمومی در سالم‌سازی روابط اجتماعی).</p> <p>۲. تعامل و همکاری با کمیسیون اصل نودم قانون اساسی مجلس شورای اسلامی جهت تقویت مکانیسم اخذ گزارش‌های مردمی، ارتقای شفافیت فرآیندهای بررسی و همچنین پاسخگویی به افکار عمومی.</p> <p>۳. تقویت رویه‌ها و رفتارهای مطالبه‌گرایانه مردم در قبال رفتار مسئولان (عدم سرکوب گزارش‌های مردمی حتی با وجود اثبات انگیزه انتقام‌جویی).</p> <p>۴. تعامل و همکاری با کشورهای عضو کنوانسیون مبارزه با فساد در خصوص نحوه بهره‌مندی از ظرفیت‌های مردمی در مبارزه با فساد.</p> <p>۵. انتشار استانداردهای اطلاعات از سوی مرکز آمار و سازمان برنامه و بودجه.</p> <p>۶. تسریع در ایجاد پایگاه داده باز.</p>	اقدامات عملیاتی - اجرایی
<p>۱. بررسی الزامات و اقتضات بهره‌گیری از گزارش‌های مردمی و تبیین اصول محرمانگی، حمایت و مصونیت، تشویق، راستی‌آزمایی، جلوگیری از افترا و رفتار انتقام‌جویانه، کم‌کردن بار اثبات تخلف توسط گزارش‌دهنده.</p> <p>۲. تبیین وضعیت موجود نظام اداری در خصوص اخذ گزارش‌های مردمی و آسیب‌شناسی عملکرد کمیسیون اصل نودم قانون اساسی، سازمان بازرسی و وزارت اطلاعات.</p> <p>۳. تعامل و همکاری با دستگاه‌های آموزشی و تربیتی در راستای نهادینه‌سازی این نگرش: افشای گزارش فساد و تخلف، خیانت و آدم‌فروشی نیست بلکه طبق آموزه‌های اسلامی و ایرانی، خرج کرد بیت‌المال از حساسیت‌های ویژه‌ای برخوردار است.</p> <p>۴. آسیب‌شناسی عملکرد ستادهای مردمی ذیل قوه قضائیه و ستادهای امر به معروف و نهی از منکر جهت اخذ تجربیات موفق و دستاوردها.</p>	اقدامات ترویجی

راهبرد ۷. تعامل و همکاری با نهادها و سازمان‌های بین‌المللی در راستای اهداف کنوانسیون مبارزه با فساد

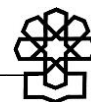
جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۸۷ به کنوانسیون سازمان ملل متحد در خصوص مبارزه با فساد (کنوانسیون مریدا) ملحق شد. این کنوانسیون پنج فصل (مقررات عمومی، اقدامات پیشگیرانه، جرم‌انگاری و اجرای قانون، همکاری‌های بین‌المللی، استرداد دارایی‌ها) دارد که زمانبندی اجرای کنوانسیون به‌گونه‌ای بود که فصول اول و سوم تا سال ۲۰۱۵ و فصول سوم و پنجم تا سال ۲۰۱۸ اجرایی شوند. جمهوری اسلامی ایران همزمان که ناظر اجرای کنوانسیون در دو کشور دیگر است، توسط دو کشور نظارت و ارزیابی می‌شود. لذا براساس قانون نیز اجرای احکام کنوانسیون مریدا در ایران الزامی است. این کنوانسیون سالانه اعضای خود را در یک نشست بین‌المللی گرد هم می‌آورد و فرصت و ظرفیت مناسبی است که ضمن معرفی دستاوردها و اقدامات جمهوری اسلامی ایران، از تجربیات مفید و البته سازگار با نظام جمهوری اسلامی نیز نهایت بهره‌برداری را کنیم.

ازسوی دیگر، سازمان جهانی مجالس علیه فساد (GOPAC) نیز ظرفیت مناسبی جهت بهره‌مندی از مناسبات و اطلاعات و اسناد آنها در راستای سیاستگذاری و قانونگذاری علیه فساد است. این سازمان از مجالس و نمایندگان فعلی و سابق مجالس جهان تشکیل شده است که هدفش ارائه اطلاعات، ابزارها و آموزش‌های مربوط به اعضا و تلاش برای پشتیبانی و مشاوره اعضا در طرح‌های شخصی خودش برای مبارزه با فساد است. دبیرخانه آن در اتاوا کانادا قرار دارد. این سازمان بر پنج حوزه متمرکز است: اقدامات ضدپولشویی، منطق و کدهای رفتاری پارلمان، کنوانسیون مبارزه با فساد، جلب مشارکت عمومی، دورنما و راهبرد پارلمان‌ها در پیشگیری و مبارزه با فساد.

سازمان شفافیت بین‌المللی نیز به‌عنوان مرجع پایش و ارزیابی نمره و رتبه کشورها در بحث شفافیت و ادراک فساد (CPI) است. این سازمان دارای اسناد و مطالعات جامع و گسترده‌ای است که می‌تواند در بسیاری از حوزه‌ها قابل استفاده باشد. البته با توجه به روش جمع‌آوری داده‌ها و ارزیابی آنها، دولت یازدهم و دوازدهم مسئله بهبود رتبه ایران در سازمان شفافیت بین‌المللی را در دستور کار خود داده است که مجلس شورای اسلامی نیز می‌تواند با معاضدت همه‌جانبه با دولت این مهم را تسهیل کند. نکته قابل تأمل این است که هرچه ترتیبات شفافیت و سلامت و عدالت در کشور ارتقا یابد، به فرض اطلاع‌رسانی مناسب و پرهیز از امور سیاسی، می‌تواند بهبود رتبه ایران را نیز در پی داشته باشد.

جدول ۷. راهبرد ۷: تعامل و همکاری با نهادها و سازمان‌های بین‌المللی در راستای اهداف کنوانسیون

اقدامات تقنینی	-----
اقدامات نظارتی	<p>۱. نظارت بر عملکرد مرجع ملی و همچنین نظارت بر حسن اجرای مفاد کنوانسیون سازمان ملل در مورد مبارزه با فساد (اجرای کامل فصل سوم - جرم‌انگاری - و اجرای دو فصل دوم - اقدامات پیشگیرانه - فصل پنجم - استرداد دارایی‌ها - تا سال ۲۰۱۸).</p> <p>۲. نظارت دقیق بر احقاق حقوق کشور و تأمین منافع ملی جمهوری اسلامی ایران درباره احکام و فصول کنوانسیون مبارزه با فساد.</p>
اقدامات عملیاتی - اجرایی	<p>۱. استفاده از ظرفیت دفتر UNODC تهران در راستای جلب مشارکت بین‌المللی و همچنین بهبود فرآیندهای پیشگیری و مبارزه با فساد.</p> <p>۲. بهره‌گیری از ظرفیت کشورهای اعضای کنوانسیون در خصوص استراتژی و رؤس برنامه‌های شفاف‌سازی و سالم‌سازی اقتصاد و انضباط مالی.</p> <p>۳. تعامل با مرجع ملی کنوانسیون جهت معرفی و ارائه عملکرد اقدامات فراکسیون در کنفرانس سالانه کنوانسیون مبارزه با فساد.</p> <p>۴. بهره‌گیری از تجربیات موفق کشورهای عضو کنوانسیون مبارزه با فساد و سازمان جهانی شبکه پارلمانی مبارزه با فساد (PNoWB و GOPAC) در خصوص نقش معیارها و استانداردهای مالی - محاسباتی در شفافیت و پیشگیری از وقوع جرائم اقتصادی.</p>
اقدامات ترویجی	<p>۱. بررسی و امکان‌سنجی تدوین شاخص کفایت قانون مطابق با بند «۳» ماده (۵) کنوانسیون مبارزه با فساد.</p> <p>۲. تدوین شاخص بومی - ملی شفافیت و سلامت با استفاده از تجربیات کشورهای موفق (سازگار با مسائل و ملاحظات جمهوری اسلامی ایران).</p> <p>۳. بررسی و امکان‌سنجی ایفای نقش فعال در شبکه پارلمانی مبارزه علیه فساد (PNoWB و GOPAC) و پیاده‌سازی استراتژی‌های مشارکت دولت باز (OGP).</p>

راهبرد ۸. بهبود عملکرد دستگاه‌های نظارتی در راستای حاکمیت قانون و نظام‌مند کردن رویه‌های کنترل و ارزیابی

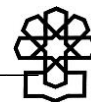
نظارت و ارزیابی به‌طور کلی در دو بُعد پیشینی و پسینی تعریف می‌شود و دارای انواع، ابزار و تکنیک‌های مختلفی است. از یک‌سو، شأن نظارتی مجلس شورای اسلامی ایجاب می‌کند که بر اجرای قوانین وضع شده نظارت نمایند. از سوی دیگر، شأن قانونگذاری و سیاستگذاری قوه مقننه بر لزوم نظارت و ارزیابی نحوه و چگونگی اجرای قوانین تأکید می‌کند چون یکی از ارکان اصلی مدل چرخه سیاستگذاری این است که نسبت به وضعیت موجود، ارزیابی جامع و دقیقی صورت بگیرد تا بتواند در رکن مسئله‌شناسی به سیاستگذار و قانونگذار اطلاعات دقیق و حیاتی را (به دور از سلیقه و صلاحدید شخصی یا گروهی) ارائه کند.

یک تقسیم‌بندی دیگر در حوزه نظارت وجود دارد که این امر را به دو بخش نظارت درونی و بیرونی تقسیم می‌کند. با این وصف که کارکرد کنترل در وهله نخست باید توسط خود مجری (کنترل درونی فرد در جهت سالم و عاری از جرم زیستن) انجام پذیرد. سپس دستگاه اجرایی و سازمانی که تکلیف قانونی دارد باید کنترل و نظارت درون‌سازمانی را رعایت کند. در گام بعد نیز، با فرض وجود تمایلات و بستر ارتکاب تخلف و فساد، باید نظارت بیرونی توسط دستگاه‌های نظارتی و ضابطان صورت پذیرد.

بنابراین مشاهده می‌شود که مبحث نظارت یکی از کلیدی‌ترین راهکارهای پیشگیری و مبارزه با فساد است. از این‌رو، با توجه به وضعیت سلامت، شفافیت و مفاصد رخ داده در کشور، می‌توان چنین جمع‌بندی کرد که دستگاه‌های نظارتی به تقویت و حمایت نیازمند است. آن هم از حیث ارتقای نظام نظارتی، بهره‌برداری از فناوری‌های نوین، تمرکز بر نظارت‌های پیشینی، قاعده‌مند نمودن معیارهای ارزیابی، رفع اتحادهای ناظر و منظور.

جدول ۸. راهبرد ۸: بهبود عملکرد دستگاه‌های نظارتی در راستای حاکمیت قانون و نظام‌مند نمودن رویه‌های کنترل و ارزیابی

<p>۱. اصلاح قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی و ارتقای کارکردهای تحقیق و تفحص، اعلام جرم و تشکیل پرونده قضایی، اعلام عمومی آرا + حقوق و مزایا + حضور و غیاب + هدایای دریافتی + ارتباطات مالی و تجاری.</p> <p>۲. اصلاح قانون مدیریت خدمات کشوری در راستای ارتقای کنترل‌های درونی نظام اداری و تقویت ضمانت‌های اجرا.</p>	<p>اقدامات تقنینی</p>
<p>۱. نظارت بر حسن قوانین ذیل در راستای تقویت کارکرد نظارتی: قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مبارزه با فساد، قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم، قانون حدنگاری (کاداستر)، قانون منع مداخلات کارکنان، قانون تنظیم بازار غیرمتشکل پولی، قانون مالیات‌های مستقیم.</p> <p>۲. نظارت بر اجرای نقشه راه تحقق دولت الکترونیک و اشتراک‌گذاری اطلاعات.</p> <p>۳. نظارت و بررسی شایسته‌سالاری به‌منظور کاهش سوء تدابیر مدیریتی با استفاده از ظرفیت نهادهای عمومی.</p> <p>۴. تقویت سازوکارهای اخذ و ارزیابی مستمر گزارش‌های عملکرد سازمان‌های صاحب مسئولیت در شفافیت و پیشگیری از جرائم اقتصادی.</p> <p>۵. نظارت و بررسی عملکرد دادرهای دیوان محاسبات و سازمان امور مالیاتی در خصوص نحوه پیشگیری و مبارزه با متخلفان و مجرمان.</p> <p>۶. ارزیابی عملکرد سازمان حسابرسی به‌منظور تقویت استقلال سازمان و جایگاه اساسی حسابرسان در پیشگیری و کشف جرائم.</p>	<p>اقدامات نظارتی</p>
<p>۱. تعامل و همکاری با دادستانی کل کشور مبنی بر تقویت سازوکارهای پذیرش اعلام جرم و تشکیل پرونده قضایی از سوی کمیسیون اصل نودم قانون اساسی.</p> <p>۲. تقویت نظام کارشناسی مستقر در دستگاه‌های نظارتی به‌منظور تهیه و تدوین گزارش‌های سالانه وضعیت شفافیت اطلاعات و ارزیابی اجرای قوانین.</p> <p>۳. تعامل و همکاری با سازمان برنامه و بودجه در راستای ملحوظ دانستن گزارش‌های ارزیابی عملکرد دستگاه‌های اجرایی (میزان موفقیت در نظارت و کنترل درونی) در فرآیند تخصیص بودجه.</p> <p>۴. برگزاری جلسات کارشناسی با دستگاه‌های متولی نظام آمار و اطلاعات (بررسی مکانیسم ارتقای نظام آماری و تدوین شاخص‌های ارزیابی پذیر). ۵. ایجاد و تشکیل نهاد و یا تعیین مرجع پیگیری استانداردهای شفافیت و دولت باز در نهاد ریاست جمهوری.</p>	<p>اقدامات عملیاتی - اجرایی</p>
<p>۱. بررسی و امکان‌سنجی بهره‌گیری از فناوری‌های نوین در فرآیند نظارت و بازرسی‌ها.</p> <p>۲. ارائه پیشنهادهای کارشناسی در خصوص الزامات و اقتضائات نظارت نوین پارلمانی.</p> <p>۳. امکان‌سنجی بازناندیشی در ساختار یا ملاک‌های نظارت نظام تدبیر امور (از نظارت پارلمان تا نظارت دستگاه قضایی).</p>	<p>اقدامات ترویجی</p>

راهبرد ۹. نهادینه‌سازی فرهنگ شفافیت، سلامت و عدالت

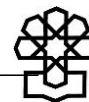
یکی از ارکان مهم و اساسی تدابیر پیشگیرانه و مقابله‌ای با فساد، مسئله آموزش و فرهنگ‌سازی است. به‌عنوان بنیان اقدامات صورت گرفته در نظام اجتماعی، مادامی‌که فرهنگ شفافیت و عدالت و سالم‌زیستن (عاری از تقلب و ارتکاب جرم) در جامعه نهادینه نگردد، نمی‌توان توفیقات اساسی در پیشگیری از مفاسد را انتظار کشید و مشاهده کرد.

وجه قابل تأمل ماجرا از این قرار است که براساس مدل چهار سطح تحلیل اجتماعی و بلیامسون، فرهنگ‌سازی و ارتقای آگاهی‌های عمومی مستلزم اقدام در سطح یک تحلیل اجتماعی است. با این وصف که ارزش‌ها و ترجیحات حاکم بر جامعه باید به سمتی برود که آحاد جامعه شفافیت را بپذیرند و به آن حساس باشند. عموم مردم باید روابط و فعالیت‌های سالم را بر اقدامات متقلبانه و مجرمانه ترجیح دهند. تدابیر ضدتبعیض و عدالت‌محوری نیز باید در همه روابط و مناسبات اجتماعی برپا شود. پرواضح است که نهادینه کردن این مسائل در جامعه، نیازمند هماهنگی کامل نظام حکمرانی در اهداف ترسیم شده و همچنین مستلزم صرف زمان و انرژی بسیار است. با وجود این نمی‌توان نسبت به ارتقای آگاهی‌های عمومی، آموزش و فرهنگ‌سازی بی‌تفاوت بود. چون فرآیند توسعه و پیشرفت کشور، فرآیند تکاملی است که در آن نباید از مقولات مذکور غفلت شود.

شایان ذکر است که آموزش، فرهنگ‌سازی و نهادینه کردن ارزش در جامعه دارای ابزار و تکنیک‌های خاص خود است و صرفاً براساس خواست سیاستگذار میسر نمی‌شود، بلکه آحاد جامعه هستند که پس از حاکمیت الهی، حاکمیت اصلی را دارا می‌باشند.

جدول ۹. راهبرد ۹: نهادینه‌سازی فرهنگ شفافیت، سلامت و عدالت

اقدامات تقنینی	----
اقدامات نظارتی	<p>۱. نظارت بر عملکرد وزارت آموزش و پرورش، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت تعاون و کار و رفاه اجتماعی و سایر دستگاه‌های متولی امر در خصوص سیاست‌های مقوم سرمایه اجتماعی.</p> <p>۲. ارزیابی مستمر اجرای طرح تحول نظام آموزشی در راستای فرآیندهای منصرف‌سازی افراد از انجام فعالیت متقلبانه.</p> <p>۳. اصلاح سازوکارهای تولید نیازهای غیرضرور در سطح جامعه از طریق بازنگری در سیاست‌های آموزشی و تربیتی.</p>
اقدامات عملیاتی - اجرایی	<p>۱. بهره‌مندی از ظرفیت ابزارهای نوین آمارگیری و افکارسنجی به‌منظور تسهیل مشارکت آحاد جامعه در تصمیم‌گیری‌ها.</p> <p>۲. اطلاع‌رسانی و گزارش‌دهی مستمر و پیوسته فراکسیون به عموم مردم در خصوص اقدامات شفاف‌سازی و سالم‌سازی اقتصاد.</p> <p>۳. تعامل و همکاری با سازمان صداوسیما در راستای آگاهی‌بخشی به جامعه در خصوص حقوق، تکالیف، روش‌های پیشگیری از جرائم و آسیب‌ها، وظایف و مجازات‌ها (اجرای برنامه گفتگومحور و کارشناسی) به‌خصوص حساس کردن افکار عمومی به برقراری عدالت و شفافیت در روابط اجتماعی و اداری.</p>
اقدامات ترویجی	<p>۱. افکارسنجی نظرات نخبگان و عموم مردم در خصوص شفافیت، سلامت و عدالت در سطح جامعه و وضعیت شکاف دولت - ملت.</p> <p>۲. بررسی آثار غیراقتصادی سیاست‌های اقتصادی به‌منظور جلوگیری از اثرگذاری مؤلفه‌های سوء و مخرب.</p> <p>۳. پیشنهاد رئوس اقدامات آموزشی و اجتماعی در راستای توانمندسازی آحاد جامعه و تقویت انگیزه‌های مشارکتی افراد در تصمیم‌گیری‌های ملی.</p> <p>۴. گزارش نظارتی در مورد توانمندسازی آحاد جامعه (به‌خصوص اقشار آسیب‌پذیر).</p> <p>۵. بررسی و افکارسنجی بزهکاران اجتماعی جهت تعیین حوزه‌های اولویتی.</p>

جمع‌بندی و اولویت‌بندی اقدامات پیشنهادی به مجلس در پیشگیری و مبارزه با فساد در کوتاه‌مدت

مجلس شورای اسلامی دارای کارکردهای متنوعی از قبیل مشروعیت‌بخشی، نمایندگی، سیاستگذاری، قانونگذاری، نظارت، مدیریت تعارض منافع، دخالت در انتصابات مقامات مختلف، بسیج افکار عمومی و جلب حمایت عمومی در اجرای سیاست‌های نظام تدبیر امور می‌باشد. اما آنچه اهمیت دارد، هماهنگی، سازگاری و هم‌افزایی اقدامات قوه مقننه مبتنی بر کارکردهای مذکور می‌باشد تا بتوان اثربخشی اقدامات مبتنی بر کارکردهای مذکور را مشاهده کرد.

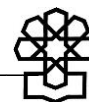
از آنجا که مسئله فساد یک مسئله اساسی و مبتلابه همه جوامع و کشورهاست، مجلس شورای اسلامی براساس رسالت خطیر خود به‌عنوان نهاد تقنین کشور در تلاش بوده است که نسبت به فساد و حساس باشد و موجبات پیشگیری قاعده‌مند و مبارزه قاطع با آن را فراهم آورد. از این‌رو، بررسی نظام پیشگیری و مبارزه با فساد در دستور کار قرار گرفت و راهبردهای ۹گانه با هدف ایفای نقش مجلس شورای اسلامی علیه فساد تنظیم شد.

اما به‌صورت عملیاتی‌تر، با توجه به مسائل و وضعیت کنونی کشور، تعداد ۱۳۰ سیاست پیشنهادی، نیاز به اولویت‌بندی و تعیین اقدامات اساسی‌تر دارد. لذا در جدول ۱۰، سیاست‌های اولویتی در حوزه‌های تقنینی، نظارتی، اجرایی و ترویجی ارائه می‌گردد (البته اولویت‌بندی انجام شده، به‌منزله فرعی و فاقد اهمیت بودن سایر سیاست‌ها نیست).

در پایان خاطرنشان می‌کند، قدم نهادن در مسیر مبارزه با فساد، عزمی راسخ و هشیاری دوچندان می‌خواهد. چون مفسدان و رانت‌جویان به‌دلیل انگیزه بالای مجرمانه خود، همواره تلاش می‌کنند منافذ قانونی و اجرایی را شناسایی کرده تا یک گام از قانونگذاران و ناظران جلوتر باشند. هنر و ابتکار نظام حکمرانی کشور باید بر اصل «پیش‌بینی به‌مثابه پیشگیری» استوار بوده و رویه‌های پیشگیرانه را کامل و کارآمد اجرایی کنند.

جدول ۱۰. سیاست‌های اولویتی برای اقدام

اقدامات تقنینی	<p>۱. اصلاح قانون آیین‌نامه داخلی مجلس در راستای شفافیت آرای نمایندگان و ارتقای نظام مالی مجلس شورای اسلامی.</p> <p>۲. الحاق احکام و مواد شفاف‌سازی نظام بودجه‌ریزی به طرح قانون برنامه و بودجه.</p> <p>۳. پیگیری ارائه و تصویب لایحه مدیریت تعارض منافع در بخش عمومی.</p> <p>۴. پیگیری ارائه و تصویب لایحه شفافیت نظام اقتصادی.</p>
اقدامات نظارتی	<p>۱. نظارت و پیگیری اشتراک‌گذاری اطلاعات بانک‌های اطلاعاتی کشور.</p> <p>۲. نظارت و ارزیابی جامع قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد.</p> <p>۳. نظارت و ارزیابی جامع قانون پیشگیری از وقوع جرم (مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام).</p> <p>۴. نظارت و ارزیابی جامع قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات.</p> <p>۵. بررسی و نظارت بر عملکرد دستگاه‌هایی که از شمول قوانین محاسبات عمومی و خدمات کشوری مستثنا شده‌اند.</p> <p>۶. بررسی گزارش عملکرد کمیسیون اصل نودم قانون اساسی در راستای ارتقای توان نظارتی و بهبود فرآیندهای آن و بهره‌مندی از ابزارهای نظارتی قوه مقننه در اعلام و پیگیری جرائم.</p>
اقدامات عملیاتی	<p>۱. تعامل و همکاری با حوزه فنی و انفورماتیک مجلس جهت پیگیری تجمیع و ارائه گزارش آرای نمایندگان به طرح‌ها و لوایح و همچنین بهبود فرآیندهای نظام مالی مجلس.</p> <p>۲. برگزاری جلسات مشترک با ستاد هماهنگی مبارزه با فساد اقتصادی (حوزه معاونت اول ریاست جمهوری) در راستای تشریک مساعی و هم‌افزایی مسائل حوزه سیاست‌گذاری علیه فساد.</p> <p>۳. برگزاری همایش علمی شفافیت و مدیریت تعارض منافع (فراخوان مقاله).</p> <p>۴. تعامل و همکاری با مرجع ملی کنوانسیون مبارزه با فساد (حوزه وزارت دادگستری) در راستای پیگیری احکام و فصول کنوانسیون بین‌المللی مبارزه با فساد.</p>
اقدامات ترویجی	<p>۱. ایجاد و تشکیل کمیته پژوهشی نخبگان و پژوهشگران حوزه پیشگیری از فساد.</p> <p>۲. بررسی الزامات و اقتضانات بهره‌مندی از ظرفیت نهادهای عمومی و مردمی در امر مبارزه با فساد (سامانه‌های گزارشگری تخلف).</p>

۱. استفتنهارست، ریک و همکاران. نقش پارلمان در مبارزه با فساد، ترجمه رضا وفايي يگانه و مريم آفانصيري، نشر مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، تهران، ۱۳۹۴.
۲. افوسو اماه، دبلیو پاتی. چارچوب‌های حقوقی مقابله با فساد (مالي)، ترجمه احمد رنجبر، تهران، نشر مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۴.
۳. اکرم، سوزان رز. فساد و دولت (علت‌ها، پیامدها و اصلاح)، ترجمه منوچهر صبوري، تهران، انتشارات پردیس دانش، چاپ اول، ۱۳۸۵.
۴. اولسن، مانسر. قدرت و رونق (فزون رشدی کمونیستی و استبدادی سرمایه‌داری)، ترجمه منوچهر فرهنگ، تهران، نشر مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی، چاپ اول، ۱۳۸۵.
۵. جنز کریستوفر، آندویگ و هلیه فیلیستا، اود. فساد اقتصادی در جهان (مروری بر تحقیقات معاصر)، ترجمه و اجرا: مؤسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد، تهران، انتشارات مؤسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد، ۱۳۸۸.
۶. چامسکی، نوام. دولت‌های فرومانده: سوءاستفاده از قدرت و یورش به دموکراسی، ترجمه اکرم پدramنیا، تهران، نشر افق، چاپ دوم، ۱۳۸۹.
۷. حسنی، جعفر. پایان‌نامه دوره دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی با عنوان معیارهای جرم‌انگاری جرائم اقتصادی در نظام اقتصادی مختلط به راهنمایی دکتر مهرا دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۲.
۸. دادگر، حسن و معصومی‌نیا، غلامعلی. فساد مالی، تهران، نشر کانون اندیشه جوان، چاپ دوم، ۱۳۸۶.
۹. راغفر، حسین. دولت، فساد و فرصت‌های اجتماعی (تعامل اندیشه‌ها در اقتصاد سیاسی توسعه)، تهران، نشر نقش و نگار، چاپ دوم، ۱۳۸۸.
۱۰. رفیع‌پور، فرامرز. سرطان اجتماعی فساد، تهران، شرکت سهامی انتشار، چاپ دوم، ۱۳۸۸.
۱۱. رفیع‌پور، فرامرز. توسعه و تضاد، تهران، شرکت سهامی انتشار، چاپ هشتم، ۱۳۹۱.
۱۲. رهبر، فرهاد، و دیگران. بازشناسی عارضه فساد مالی، دو جلد، جهاد دانشگاهی دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران، مؤسسه نشر جهاد، چاپ اول، ۱۳۸۱.
۱۳. عجم اوغلو، دارون و جیمز ای رابینسون. چرا ملت‌ها شکست می‌خورند؟ ترجمه محسن میردامادی و محمدحسین نعیمی‌پور، تهران، ۱۳۹۶.
۱۴. عظیمی آرانی، حسین. ایران امروز در آینه مباحث توسعه، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ سوم، ۱۳۸۳.
۱۵. عظیمی آرانی، حسین. مدارهای توسعه‌نیافتگی در اقتصاد ایران، تهران، نشر نی، چاپ یازدهم، ۱۳۸۹.
۱۶. لانگست، پیتر و دیگران. برنامه‌های جهانی مبارزه با فساد، ترجمه امیرحسین جلالی فراهانی و حمید بهره‌مند بگ‌نظر، تهران، نشر مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۷.
۱۷. مجموعه مقالات همایش نقش مبارزه با جرائم اقتصادی در جهاد اقتصادی، تهران، نشر کارآگاه وابسته به پلیس آگاهی ناجا، چاپ اول، ۱۳۹۱.
۱۸. مدینگر، جان. پولشویی (راهنمایی برای محققان جنایی)، ترجمه سروش بهربرف تهران، نشر کارآگاه وابسته به پلیس آگاهی ناجا، چاپ اول، ۱۳۸۷.
۱۹. مرکز بررسی استراتژیک ریاست‌جمهوری، آینده‌پژوهی ایران ۱۳۹۶، تهران، ۱۳۹۶.
۲۰. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، گزارش انواع نظم دسترسی محدود در جهان درحال توسعه رهیافت جدید برای مسائل توسعه، گزارش شماره مسلسل ۱۳۸۶۳، ۱۳۹۳.

۲۱. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، گزارش با نمایندگان مردم در مجلس دهم ۳۱. نقش قوه مقننه در مبارزه با فساد، گزارش شماره مسلسل ۱۴۹۴۵، ۱۳۹۵.
۲۲. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، گزارش پیشگیری و مبارزه با فساد: ۱. فراتحلیل کیفی مطالعات فساد (مقالات فارسی)، گزارش شماره مسلسل ۱۵۸۳۴، ۱۳۹۷.
۲۳. معاونت پژوهش‌های اقتصادی، اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۵، نشر مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، تهران، ۱۳۹۵.
۲۴. مؤسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد، فساد مالی و اقتصادی (ریشه‌ها، پیامدها، پیشگیری و مقابله)، تهران، جلد دوم، چاپ اول، ۱۳۸۲.
۲۵. نورث، داگلاس سسیل. نهادها، تغییرات نهادی و عملکرد اقتصادی، ترجمه محمدرضا معینی، تهران، نشر سازمان برنامه و بودجه، چاپ اول، ۱۳۷۷.
۲۶. همدی، خطبه‌سرا، ابوالفضل. فساد مالی: علل، زمینه‌ها و راهبردهای مبارزه با آن، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۸۳.
۲۷. ولد، جرج و دیگران. جرم‌شناسی نظری (گذری بر نظریه‌های جرم‌شناسی)، ترجمه علی شجاعی، تهران، انتشارات سمت، چاپ دوم، ۱۳۸۷.
- پایگاه‌های اینترنتی:

28. <http://blog.tp4.ir/> (مجموعه شفافیت برای ایران)
29. <http://www.parlnet.org> (The Parliamentary Network on the World Bank and International Monetary Fund)
30. <http://gopacnetwork.org/> (Global organization of parliamentarians against corruption)
31. <https://www.transparency.org/> (سازمان شفافیت بین‌المللی)
32. <https://www.unodc.org/> (دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد)

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شناسنامه گزارش

شماره مسلسل: ۱۵۹۳۷

عنوان گزارش: پیشگیری و مبارزه با فساد ۲. راهبردهای قوه مقننه در پیشگیری از وقوع فساد

نام دفتر: مطالعات اقتصاد بخش عمومی (گروه مدیریت و تشکیلات)

تهیه و تدوین: مجید الماسی

ناظران علمی: سیدمحمدهادی سبحانیان، محمد قاسمی

اظهارنظرکنندگان: دفتر مطالعات حقوقی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، مجموعه

شفافیت برای ایران، سازمان مردم‌نهاد توسعه فراگیر سلامت اداری

متقاضیان: فراکسیون شفاف‌سازی، سالم‌سازی اقتصاد و انضباط مالی، داود محمدی (رئیس

کمیسیون اصل نودم (۹۰) قانون اساسی)

ویراستار تخصصی: _____

ویراستار ادبی: _____

واژه‌های کلیدی:

۱. سیاست‌گذاری

۲. شفافیت

۳. پیشگیری

۴. فساد

۵. تعارض منافع

۶. اعلام عمومی

۷. نظارت

۸. ارزیابی

۹. راهبرد

تاریخ انتشار: ۱۳۹۷/۴/۳۰